

Anton CARPINSCHI, *Professor Emeritus* al Universității „A.I. Cuza” din Iași. A publicat: *Contemporary Political Doctrines. A Typological Synthesis* (1991); *Orientări ideologice actuale. Tendințe și semnificații* (1991); *Doctrine politice contemporane. Tipologii, dinamică, perspective* (1992); *Deschidere și sens în gândirea politică* (1995); *Știința politicului. Tratat*, vol. I (1998), în colaborare cu C. Bocancea, *Cultura recunoașterii* (2008); *Organizații internaționale* (2011) și versiunea în limba engleză, *International Organizations* (2012), ambele în colaborare cu D. Mărgărit. De asemenea, studii introductive și îngrijiri de ediții: Nikolai Berdiaev, *Destinul omului în lumea actuală* (1993); Benjamin Constant, *Despre libertate la antici și la moderni* (1996); Jean-William Lapierre, *Viață fără stat?* (1997); Michael Walzer, *Despre tolerare* (2002); J.-J. Rousseau, *Discurs asupra inegalității. Contractul social* (2006).

Anton Carpinschi, *Cultura recunoașterii și securitatea umană*
© 2012 Institutul European Iași, pentru prezenta ediție

INSTITUTUL EUROPEAN

Iași, str. Grigore Ghica Vodă nr. 13, O. P. 1, C.P. 161
euroedit@hotmail.com.; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CARPINSCHI, ANTON

Cultura recunoașterii și securitatea umană / Anton
Carpinschi – Iași: Institutul European, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-611-732-9

1:30.01

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.

Printed in ROMANIA

ANTON CARPINSCHI

Cultura recunoașterii și securitatea umană

INSTITUTUL EUROPEAN
2012

Cuprins

Prolog. Cinci afirmații călăuzitoare / 7

Capitolul I. Cultura recunoașterii și securitatea umană – cadru teoretic, finalitate terapeutică / 13

I.1. Teme, teze, ipoteze / 16

I.2. Vectorii terapeutici și „constelația de securizare”:
o construcție reflexiv-discursivă / 26

I.3. Cultura recunoașterii și securitatea umană.
„Discurs și structură” / 38

Capitolul II. În căutarea unei terapii de securizare umană: de la dialectica recunoașterii la cultura recunoașterii / 51

II.1. Dialectica recunoașterii în procesul istoric al
umanității / 54

II.2. Cultura recunoașterii, globalizarea și spiritul
trans-modern / 61

II.3. O cultură a recunoașterii este posibilă în lumea
„de astăzi”, dacă este posibilă și în lumea „de
dincolo de astăzi” / 66

Capitolul III. Cultura recunoașterii: o întemeiere onto-antropologică / 79

III.1. Dincolo de clivajul subiect-obiect sau despre
„plenitudinea nedivizată” / 82

III.2. *Ființarea comprehensivă și asumarea failibilității* / 96

III.3. *Discontinuitate existențială-continuitate ființială* / 103

Capitolul IV. Cultura recunoașterii în orizontul conștiinței / 119

IV.1. „Interacțiuni cognitive”: ființa, existența, conștiința / 121

IV.2. „Puterea învăluitoare a gândirii înțelegătoare” / 143

IV.3. *Cultura recunoașterii: un model în două trepte* / 158

Capitolul V. Cultura recunoașterii, rezonabilitatea politică și securitatea umană / 181

V.1. *Avatarurile politice ale recunoașterii și securizării* / 183

V.2. *Recunoaștere și redistribuție: o problemă de rezonabilitate politică și securitate umană* / 198

V.3. *Politicul cu „față umană”, sau lungul drum al teoriei spre realitate* / 204

Epilog. Un joc cu final deschis / 225

Bibliografie / 229

Abstract / 239

Prolog

Cinci afirmații călăuzitoare

Importanța terapeutică a culturii recunoașterii și receptarea favorabilă a cărții cu același titlu, apărută acum patru ani¹, m-au încurajat să reiau și să dezvolt această temă, propunând cititorilor interesați o nouă lucrare cu o problematică îmbogățită, intitulată: *Cultura recunoașterii și securitatea umană*. În aceste circumstanțe, plec de la următorul set de afirmații general-orientative: 1) Civilizația umană se prezintă sub forma unei fragile coexistențe competiționale pentru resurse și piețe de desfacere, multi-tensionate de impactul dezechilibrelor ecologice și demografice, precum și de cel al disfuncțiilor financiar-bancare, disparităților economico-sociale, disputelor ideologico-politice, diferențelor și diferendelor confesional-religioase. 2) Acutizate prin inginerii financiare, speculații bursiere, pulsioni confesional-etnice, conflicte politico-militare, aceste tensiuni structurale se transformă, uneori, în

¹ Anton Carpinski, *Cultura recunoașterii*, Editura Fundației Academice „Axis”, Iași, 2008. În continuarea acesteia, prezenta lucrare răspunde altei provocări și finalități – *securitatea umană și rezonabilitatea politică* – propunând, în acest sens, o problematică îmbogățită prin introducerea a două capitole noi, precum și prin reexaminarea întregului text.

crize dramatice, declanșatoare de neliniști și îngrijorare privind devenirea civilizației umane și securitatea acesteia la nivel global, regional, local, personal. 3) Dincolo de favorizarea unor soluții parțiale și temporare, marile crize au dezvăluit, însă, de fiecare dată de-a lungul istoriei umanității, o criză a prea-omenescului și a securității umane revelând, totodată, posibilitatea asumării mântuitoare a comuniunii cu divinitatea, precum și pe aceea a reconfigurării raționale a raporturilor cu natura, societatea și sinele personal. 4) Asumarea comuniunii cu divinitatea prin actul credinței, încredințarea failibilității personale infailibilității Persoanei absolute numite Dumnezeu se pot întâlni în ființarea umană cu discernământul personal, judecata critică și acțiunea rezonabilă ce-i permit acesteia reconfigurarea raporturilor cu natura, societatea și cu propriul sine. Nu întâmplător, termenul „criză” trimite la judecata critică și acțiunea rezonabilă (*krisis* < *krinein* – a judeca). 5) În spiritul conviețuirii *credinței mântuitoare, judecății critice, acțiunii rezonabile*, cred că o construcție reflexiv-discursivă dedicată *rolului terapeutic al culturii recunoașterii pentru securitatea umană* își poate dovedi oportunitatea, cu atât mai mult în contextul actual, dominat de multiplele provocări din direcția globalizării și multiculturalismului, terorismului și neofundamentalismului, destabilizatoarelor și neliniștitoarelor decalaje nord-sud sau est-vest.

În pofida oportunității culturii recunoașterii pentru securitatea umană, nu putem să nu constatăm dificultatea producerii actului recunoașterii și complexitatea proiectelor pe tema culturii recunoașterii și a securității umane. De aici, o serie de întrebări perso-

nale: nu ne recunoaștem greșelile, mai mari sau mai mici, dintr-un deficit de curaj? Nu ne recunoaștem limitele din rușine sau jenă? Nu recunoaștem valoarea celuilalt din orgoliu și invidie? Sau, poate, din rutină, închistare egoistă și încețoșarea orizontului mântuitor al recunoașterii? Indiferent de răspuns, recunoașterea se dovedește un interlocutor incomod, rareori dispus să ne viziteze ascunzișurile sufletului. Incomodă și scumpă la vedere, recunoașterea este greu de prins într-un dialog interior, și nu este ușor abordabilă printr-o cercetare sistematică. Și totuși, dubla miză – teoretică și terapeutică – a prezentei încercări ar putea fi astfel formulată: *cultura recunoașterii, o terapie de securizare umană*. Decurge din această dublă miză importanța modelării teoretice și exersării securizante a culturii recunoașterii. Acesta este obiectivul, important în opinia mea, pe care îl voi urmări în orizontul unui *discurs argumentativ-interpretativ-terapeutic* despre cultura recunoașterii și securitatea umană.

Desigur, un asemenea demers nu poate face abstracție de paradigma filosofică a recunoașterii, inspirația unei largi varietăți de cercetări și investigații în domeniile ontologiei și epistemologiei, filosofiei morale și politice, teoriei sociale, teoriei acțiunii, filosofiei legale, antropologiei filosofice, istoriei filosofiei. Din perspectiva evaluării unor achiziții moderne (Rousseau, Fichte, Hegel, Marx) și contemporane (psihanaliza, teoria critică a Școlii de la Frankfurt, A. Honneth, N. Fraser etc.), într-un consistent volum relativ recent apărut, Christopher F. Zurn apreciază că paradigma recunoașterii s-a coagulat la intersecția a trei orientări importante ale filosofiei practice: deonto-

logia utilitaristă, normativismul kantian și comunitarianismul neo-aristotelic¹. Dincolo de aceste contribuții incontestabile, consider că paradigma recunoașterii nu ar putea fi pe deplin înțeleasă în absența valorificării, în registrul *ontologic*, a fenomenologiei husserliene, onto-fenomenologiei heideggeriene, precum și a filosofiilor de inspirație neotomistă și personalistă; în registrul *gnoseologico-epistemologic*, a cognitivismului și filosofiei conștiinței (N. Chomsky, J. Fodor, J. Searle, D. Dennet, D. Chalmers, R. Penrose etc.), iar în cel al teoriei politice normativ-reflexive, a gândirii post-fundaționiste (M. Walzer, Ch. Taylor, W. Kymlicka, A. Gutmann, J. Butler etc.).

Dacă acceptăm ideea că proiectul teoretico-terapeutic, cultura recunoașterii și securitatea umană, merită șansa de a fi cunoscut, înțeles și aplicat, atunci temele, tezele și ipotezele, conceptele de bază și grila analitico-discursivă a acestei cercetări pot fi evaluate parcurgând următorul capitolul, intitulat: *Cultura recunoașterii și securitatea umană - cadru teoretic, finalitate terapeutică*. În ordinea firească a unui discurs argumentativ-interpretativ-terapeutic, acesta va fi urmat de capitolele ce-și propun reconstituirea drumului spre cultura recunoașterii (*În căutarea unei terapii de securizare umană: de la dialectica recunoașterii la cultura recunoașterii*), întemeierea onto-antropologică (*Cultura recunoașterii: o întemeiere onto-antropologică*), epistemologică (*Cultura recunoașterii în orizontul*

¹ Hans-Christoph Schmidt am Busch, Christopher F. Zurn (ed.), *The Philosophy of Recognition. Historical and Contemporary Perspectives*, Lexington Books, Lanham, 2010, p. 4.

conștiinței) și praxiologică (*Cultura recunoașterii, rezonabilitatea politică și securitatea umană*) a culturii recunoașterii, ca terapie de securizare umană. Propun, așadar, un concept unitar, multiplu condiționat al culturii recunoașterii, deoarece aceasta se clădește pe recunoaștere și comprehensiune, atitudini de profundă trăire personală și comunitară, modelate prin angajamente ontologice, opțiuni cognitive, repere spirituale și rezonabilitate politică. Un concept multiplu condiționat, totodată, de faptul că trăirea personală a recunoașterii de către autorul acestui eseu nu ar putea exclude conversațiile colegiale și atmosfera intelectuală din comunitatea profesională ieșeană și națională în care s-a plămădit acest proiect.

Capitolul I

Cultura recunoașterii și securitatea umană – cadru teoretic, finalitate terapeutică

Atunci când ne aplecăm asupra unei teme precum cultura recunoașterii și securitatea umană, este foarte importantă construirea unui cadru conceptual-teoretic cât mai adecvat de problematizare și procesare interdisciplinară. Dar, la prima lectură a titlului acestei cărți, observăm alăturarea unor concepte aparent dispartate: pe de o parte, *cultura recunoașterii*, termen cu rezonanțe filosofice, teologice, antropo-culturologice, etico-psihologice și chiar juridice, pe de altă parte, *securitatea umană*, ce intră în atenția studiilor de securitate, proiectării strategice, relațiilor internaționale, științelor politice. Ce legături ar putea exista, pe fondul acestor discipline atât de diverse, între cultura recunoașterii și securitatea umană, și cum ar putea fi acestea puse în evidență? Aceasta este o miză teoretică a încercării de față, de rezolvarea căreia depinde și miza aplicativ-terapeutică a culturii recunoașterii. Dacă miza acestei lucrări este una existențială, securitatea nefiind altceva decât, „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentimentul de încredere și de liniște pe

care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹, care ar fi, atunci, posibilele căi de urmat? Cum s-ar putea ajunge la o cultură a recunoașterii și cum ar reuși aceasta securizarea persoanei și a comunității? Desigur, concepțiile și opțiunile privind *recunoașterea* ca act personal și comunitar, *cultura recunoașterii* ca fenomen moral la scară individuală și colectivă, *securitatea umană* ca practică autoreferențială și concept de sinteză, pot fi diferite. Importantă mi se pare, însă, identificarea problematicii și agendei, ca atare. În aceste circumstanțe, opțiunea mea este următoarea: *cultura recunoașterii poate deveni o terapie de securizare umană, prin cultivarea atitudinii comprehensive cu ajutorul conștiinței filosofico-teologice și a rezonabilității politice*. Călea pe care o voi urma îmi sugerează, acum, la început de drum, „bornele” teoretico-disciplinare călăuzitoare punând, astfel, în evidență legăturile profunde dintre cultura recunoașterii și securitatea umană. Putem, deja, întrezări pe drumul întâlnirii culturii recunoașterii și securității umane o serie de discipline, de la filosofie, teologie, științele cogniției, teoriile limbajului și discursivității la studiile de securitate, relațiile internaționale și științele politice.

Întâlnirea culturii recunoașterii cu securitatea umană devine posibilă, astfel, printr-un discurs care, prin articularea conceptelor, sensurilor, argumentelor, respectiv, a regulilor, procedurilor și instituțiilor, urmărește *construcția identității conceptuale și fenomenele*

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, 1998; lat. *securitas*, -atis – liniște, liniște sufletească, pace, absența primejdiei.

menale a binomului cultura recunoașterii-securitatea umană. Nu întâmplător, în ultimele două-trei decenii s-a coagulat în arealul cercetării social-umane o adevărată teorie a discursului. Nevoia unui liant mai puternic între cunoaștere și realitate, a unei legături structurale între procesele de modelare mentală și procesele sociale, în vederea creșterii capacității explicativ-interpretativ-prospective, a condus la producerea „unei game de concepte și argumente mai elaborate ce ne ajută să transcendem tendința obiectivistă, reduționistă și raționalistă a teoriei moderne a științei sociale și să accentuăm, în același timp, alternativele hermeneutice prin potențarea rolului discursului și al politicii în modelarea interpretărilor sociale, politice și culturale”¹. În spiritul acestei discursivități hermeneutice și operaționale, pe care Ole Waever o sintetizează în sintagma „discurs și structură”², este construit și prezentul discurs argumentativ-interpretativ-terapeutic despre cultura recunoașterii și securitatea umană. Într-adevăr, „din punct de vedere metodologic, discursurile sunt sursele înțelegerii ... discursurilor”³, atunci când se ajunge la „practica

¹ Jacob Torfing, „Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges”, în *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*, D. Howarth și J. Torfing (ed.), Palgrave Macmillan, New York 2005, pp. 3-4.

² Ole Waever, „European Integration and Security: Analysing French and German Discourses on State, Nation, and Europe”, în *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*, ed. cit., pp. 35-38.

³ *Idem.*, p. 35.

articulării”¹ postulatelor ontologice și epistemologice, a pluralității logicilor acțiunii sociale și politice, construindu-se astfel, într-o manieră coerentă, cadrul problematizant al unei cercetări. În cazul de față, construcția conceptual-teoretică începe cu prezentul capitol, astfel structurat: *Teme, teze, ipoteze. Vectorii terapeutici și „constelația de securizare”*: o construcție reflexiv-discursivă. *Cultura recunoașterii și securitatea umană. „Discurs și structură”*.

I.1. Teme, teze, ipoteze

Temele se propun, tezele se susțin, ipotezele se demonstrează. Subiect de reflecție, discuție sau dezvoltare, temele oferă cadrul cercetării. În interiorul acestuia, sub forma unor afirmații concise, tezele avansează pozițiile ce urmează a fi apărate prin ipoteze demonstrabile și verificabile. Mecanismele ipotetico-deductive reușesc prin explicații și interpretări, corelații și argumentări să susțină tezele și să dezvolte temele. Cercul cognitiv se închide, astfel, pentru a se redeschide ori de câte apar noi teme problematizante. Succesiunea, intersecțiile și competiția temelor, tezelor, ipotezelor creează, în timp, o rețea cognitivă, un adevărat fond al cercetării în acțiune.

Pe fondul cercetării unor fenomene plastice și difuze – așa cum apar recunoașterea și comprehen-

¹ David Howarth, „Applying Discourse Theory: the Method of Articulation”, în *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*, ed. cit., pp. 326-328.

siunea la prima vedere – voi schița un asemenea cerc cognitiv cu finalitate terapeutică, dedicat unei teme de interes în lumea plină de provocări a globalizării și multiculturalismului contemporan: *cultura recunoașterii și securitatea umană*. Sintetic și multidimensional, conceptul de cultură a recunoașterii poate concentra resursele și exigențele unui proiect de cercetare și ale unui program educativ întrucât conține valențele comprehensiunii și ale dialogului. Nu întâmplător, substanța acestei lucrări este o *interogare tematică* asupra capacității de securizare umană a culturii recunoașterii. Dincolo de iluziile historicismului modern și blazarea relativismului post-modern este posibilă, cred, o *deschidere cu sens*¹, o stare de spirit propice soluțiilor rezonabile și întemeietoare. O deschidere cu sens înseamnă, în opinia mea, deschiderea reciprocă a rațiunii naturale și a credinței revelate pe drumul lor, împreună, spre cultura recunoașterii. În același timp, deschiderea cu sens mă îndreaptă pe drumul rezonabilității politice spre coexistența globală, într-o lume a diferențelor și provocărilor ce solicită inovații cu finalitate terapeutică.

Întrebuițat în contexte variate, cuvântul „cultură” induce semnificații diferite. Se vorbește despre cultura înaltă și cultura de masă, cultură rafinată și cultură medie, cultură de televizor sau, mai recent, cultură de internet; cultura urbană și cultura populară, cultura țărănească, cultura politică, economică, religioasă, clasică, modernă etc. Parțială și deconcertantă,

¹ Anton Carpinski, *Deschidere și sens în gândirea politică*, Editura Institutul European, Iași, 1995.